

DWORNY (11) ai

o jasne.

comp dworni(e)jszy (2).

sg m N dworny, dworni(e)jszy (20). ◇ G dworn(e)go (1). ◇ I dwornym (3). ◇ f N dworną (22). ◇ G dworn(e)j (10). ◇ D dworn(e)j (10). ◇ A dworną (11). ◇ I dworną (1). ◇ L dworn(e)j (3). ◇ n N dworné (2); -é (1), -(e) (1). ◇ G dworn(e)go (2). ◇ D dworn(e)mu (1). ◇ A dworn(e) (2). ◇ I dwornym (1). ◇ pl N m pers dworni (3). subst dworn(e) (4). ◇ G dwornych (4). ◇ D dwornym, dworni(e)jszym (2). ◇ A subst dworn(e) (9).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

Przymiotnik od „dwor” (111) :

1. Należący do dworu, związany z dworem, tj. urzędnikami i świtą dworską, dworski (71) : Maniscallus, dworny koval. *BartBydg* 86b; *GórnDworz* X4; *ModrzBaz* 12v; Głodni pochlebce czci mi włączali/ Mną fobie gęby dworni wymywáli Dármoiadowie. *KochPs* 49.

Wyrażenia: »dworna czeladź« [szyk 1 : 1] (2): że té przerzeczone Woiewódtwá o takowé ługi/ poddáné/ zbiegi/ y dworną czeladź/ bez przyporęczenia/ y záftáwánia takowych/ v ktorýchby té zbiegi bydź mieli/ [...] łádzoné bydź máią *SarnStat* 1181, 1180.

»dworny uf« = *oddział żołnierzy najlepiej uzbrojonych i wyćwiczonych, stanowiących straż przyboczną wodza* (1): A dworne vffy rządzić kazał Mońwidowi *StryjKron* 517.

Zestawienia: »dworna pani« [szyk 43 : 4] (47): (*did*) Pleban fię frafuię ze fmnienie zartuie s ftarych vftaw. (—) A iefczęz ta pani dworna Tak zuphale ięft vporna. Niedba Czo kołczyol vftawył *RejKup* 12; Iuż w. m. tę dworną páníą wyftaw/ iáko naylepiey vmieřz *GórnDworz* V2v; Są theż iefczęce/ y ine cnoty/ kthore tak w dworzáninie/ iáko y w dworney pániey náydowác fię máią *GórnDworz* V8; Iuż thá pání Dworna/ ięft thák dobrze ozdobia/ iż iey iedwabiu/ peręł/ kámieni drogich/ kęs ieden nie trzebá. *GórnDworz* Ccv, V8, X3v, Bb8, Ii8v, Kk2(46).

W zestawieniach będących nazwami urzędników nadwornych (17): »chorąży dworny« (3): Erálmus Dębieńki Chorąży Dworny *SarnStat* 1065 [*idem* (2)] 1044, 1195.

»marszałek dworny« [szyk 6 : 2] (8): Potym Rádziwił dworny Márřzałek nádobnie/ Iechał w fwym Włofkim ftroiu *StryjWjaz* B3, B3; Márřza. Dwor. kor. *SarnStat* 38, 38, 1016, 1043, 1065, 1194.

»podskarbi dworny« (2): *WyprKr* 2; Podřkárbi Dworny [*Viecthesaurarius Curiae JanStat* 309] nic tych rzeczy řpráwowác nie będzie *SarnStat* 335.

»referendarz dworny« (3): Stániřław Ořowłki Kántor Gnięźnięńki Refferendarz Dworny *SarnStat* 1043 [*idem* (2)] 1065, 1194.

W *przen* (1) : A ztádzę też żywą [*dworzanie*] w leniřtwie y w niczemnořci/ zá ktorą idą řzáchy/ kořtki/ truneczne bieřiády/ gámřácye/ y inřze dworne zarázy [*aularum pestes.*]. *ModrzBaz* 13.

2. Wytworny, obyty, grzeczny, układny, uprzejmy, elegancki, piękny; wykształcony, doskonały (19) : Tedy będzie řwięcitz odzieniję grubé/ a zatzmi fię odzieniję dworné. *OpecŻyw* [192]; *ForCnR* A4; *GlabGad* N3v; Rodzi fię ieden prořtak/ drugi zářię dworny. *RejWiz* 117; *BibRadz* I *4; *BielKron* 4v; *KlonŻal* Bv; Eutrapielia – Nie obrazliwi zart, dworny zart. *Calep* 379b; *GosłCast* 46.

Wyrażenia: [»dworny krok«: I rzekł Pan: Przeto że fie wyniofły wzgorę corki Syońkie/ y chadzály wyciągnąwfly fłyie/ y mruganiem oczu/ fły y pląfály chadzály y nogámi fwemi dwornym krokiem^m [*composito gradu*] poftępowały *Leop Is* 3/16 (*Linde*).]

»dworni ludzie« [*szyk 2 : 2*] (4): Ale nie dworny^m anij téż wyfoce mądrym/ ty rzeeży fą piáné/ ale ludziom milofciwym ij profytym *OpecŻyw* 30, 30; V ludzi to dwornych/ ábo rádźzey głupich/ zda fie rzecz być nie przytoyna/ ále v Bogá namniey *CzechRozm* 18; *KochFr* 104.

»dworna polszczyzna« (1): Bo moje przedfiewzięcie nie to było áni ieft/ żebychfię zgłádką/ álbó dworną Polfzczyzną miał wták zacnych á Bofkich księgach popifowác *BudNT* dv.

»rzeczy dworne« [*szyk 2 : 1*] (3): Ale chcemyli fie nie bätz wypędzenia/ wiaruymy fie wielkiego fwietfkiego broienia/ ij dwornych rzeczy fprawiania/ ktoré czas tratzą ij flufbę bożą ij chwálę zamieffkawaia. *OpecŻyw* 58, 30; Bo ieflibyś thák v fiebie rozumieć chciał/ iż tho fą rytmy ábo iákie rzeczy dworne/ czego kościoł fwięty nie potrzebuie *LubPs* A5v.

Szeregi: »dworny a krotochwilny« (1): A chociaż te wyfokie cnoty/ mądrość/ wfpaniałe fercze/ powfcięgliwość/ y ine/ widzą fie być máło vżyteczne ku dworney/ á krotochwilney zabawie/ iednák ia chczę/ iżby fie dworna páni iemi ozdobiła *GórnDworz* x4v.

»dworny a głęboki« (1): Przeto mądrze vczynił ten vczony á dobry człowiek M. Valenty który bacząc fpofof płci panienskiey y téż iey rozumu/ opufciwfzy infze dworne á głębokie wykłady telko tego fie iął w którym zależy bogomyfłnoć y pobudzenie ku nabożeńftwu. *WróbŻółtGlab* A4.

3. Przewrotny, przebiegły, zuchwały, złośliwy; ciekawy, wścibski; niepotrzebny, zbyteczny; curiosulus, curiosus, percuriosus, sollicurius Cn (20): Pani więc ták fie gniewaiać/ Polźlá ná łoże ftękájąc: Dworne rzeczy tám myffliá/ Iákby fie tego pomffciá. *BierEz* C3v; Nigdy niechćiey ták dworny^m być Iżby komu chćiał záfzkodzić *BierEz* Lv, D2 [2 r.], D4v; Plinius o nim piŕze iże ieft riba [*timus*] dworna barzo/ gdy vyzrzy żagle v okrętow od wiatru roffzerzone/ tedy fie wf pina na okręty *FalZioł* IV 40c; *RejKup* o8v; *BielKron* 155; nic to nigdy v twego Pána płatno nie będfie/ ánic nigdy nie pomoże tobie dworne o Máyeftacie iego gadanie *RejPos* 194; *CzechRozm* 175; ohydził im nieprzyaiciel poffufzeńftwá wiary profototę/ [...] áby fie na fwarách y gadkách dwornego wtáiemnicách Bofkich fzperánia/ zábáwili: á dobre vczynki y pokutę y fcutki wiary opufcili. *SkarŻyw* A2; *NiemObr* 100; [Dworny ptak Sikorá/ w leŕie y w domu Przemieffkiwa *CygMyśl* H2.]

Szeregi: »dworny a niepotrzebny; dworny więcej aniż potrzebny« (3 : 1): *BibRadz* I 3v marg; Gániąc I. M. X. Arcybifkup w przedmowie fwey/ dworne więcej á niż potrzebne o rzeczách tákowych [*tajemnicach boskich*] bádanie *CzechEp* 71, 227, 228.

»dworny a niepożyteczny« (1): których [*ŕwifitych ojców*] X. K. w tym piániu náffláduie/ co X. A. dwornym/ á niepożytecznym piánieniem oładził. *NiemObr* 142.

»dworny i nieużyteczny« (1): y bábiego bádania/ y zbytniego/ y dwornego/ y nieużytecznego/ [...] żebyś fie wyffrzegał. *CzechRozm* 2v.

»płonny i dworny« (1): mam od niego [*od ciała*] błotne y rofkofzne myffli: od ŕwiátá płonne y dworne *LatHar* 587.

»dworny i subtylny« (1): Lecż przy końcu tey rzeczy zdáło mi fię zá potrzebną flowá niektore X. K. o wćieleniu fyna BOżego/ dworne y fubtylne przywieŕć. *NiemObr* 143.

4. Przymiotnik od „dwor” ‘dziedziniec, podwórze’; podwórzowy; chortalis Mącz (1) : Choros Podworze/ Ganek/ ná którym lie kury páą Chortalis Co k temu mieyfcu należy, Vt Chortalis gallina, Dworna kokofz. Mącz 52b.

Cf **DWORACKI, DWOROWY, DWORSKI, NIEDWORNÝ**

KN